

2007GaziÜniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:21, s.117-127**TÜKETİCİLERİN BESİN ETİKETİ TERCİHLERİ***Leyla ÖZGEN¹**ÖZET**

Tüketicilerin besin etiketi tercihlerini belirlemek, tercihlerini cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenine göre karşılaştırmak amacıyla, Ankara’da yaşayan tüketicilerden merkezi ilçede bulunan süpermarketlerden alış veriş yapan toplam 300 (168 kadın, 132 erkek) tüketici üzerinde yürütülmüştür.

Cinsiyet ve eğitim (üniversite eğitimi alan ve almayan şeklinde gruplandırılmıştır) düzeyi değişkenlerine göre, besin etiketi bilgileri; kesinlikle bulunmalı (5), bulunmalı (4), fark etmez (3), bulunması gerekmez (2) ve kesinlikle bulunmamalı (1) şeklinde puanlanarak ortalamaları alınmış ve arasındaki farklar t testiyle değerlendirilmiştir.

Anket sonuçlarına göre besin etiketi bilgileri cinsiyete göre incelendiğinde, “üretim tarihi” bilgisini erkeklerin kadınlara göre daha fazla önemseydiği, “zararlı olabilecek maddelerin üretiminde müsaade edilen kullanım miktarları” bilgisinde ise kadınların erkeklere göre daha çok önemseydiği bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunurken ($p<0.05$), diğer etiket bilgilerinde cinsiyet değişkeni açısından fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Eğitim düzeyi değişkeni açısından ise sadece üniversite eğitimi alanların “üretim tarihi” bilgisini, üniversite eğitimi almayanlara göre daha çok önemseydikleri bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı tespit edilirken ($p<0.05$), diğer besin etiketi bilgilerinin üniversite eğitimi alanlar ve almayanlar arasında ise gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkeni farkı önemsenmeden besin etiketleri konusunda eğitim programları geliştirilmesi açısından araştırmaların planlanıp yürütülmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Besin etiketi, Beslenme etiketi

PREFERENCE OF CONSUMER TOWARD FOOD LABELS**ABSTRACT**

This study was carried out over 300 consumers (168 females and 132 males), living in Ankara and doing shopping at supermarkets located in central districts, in order to find out their preference and compare it in terms of gender and education. According to gender and education variables, knowledge of food labels were scored as must absolutely include (5), must include (4), doesn't matter (3), doesn't need (2) and must never include (1), average scores were calculated and evaluated with t test.

¹ G. Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi Bölümü, Beşevler, Ankara,06500, levlaozgen@gmail.com,

*Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu I.Uluslararası Ev Ekonomisi Kongresi 'nde 22-24 Mart 2006 tarihinde sunulmuştur

When the knowledge of food label was examined concerning the outcome of the questionnaire, it was found that men take more care of “date of production” than women, and that women give more attention to the knowledge of “allowed quantity of usage in the production of the materials likely to be harmful” compared to men. While the difference between the groups was thought to be significant statistically ($p<0.05$), the difference at the other label knowledge was not considered as significant statistically in terms of variable of gender ($p>0.05$).

As for the variable of education level, only the university graduates paid attention to “date of production” compared to those who are not university graduates. While the difference between the groups was found significant statistically ($p<0.05$), the difference between groups of the ones having a university education and those not having it was thought to be significant significantly over other food label knowledge ($p>0.05$).

Key words: Food Label, Nutrition Label

1. GİRİŞ

Günümüzde bireylerin sağlıklı ve yeterli beslenebilmesi için besin etiketlerinin okunması ile ilgili diğer ülkelerde birçok çalışma yapılmasına rağmen ülkemizde bu konu ile ilgili yeterli sayıda araştırmaya rastlanmamıştır. Besin ambalajı etiketinde yer alan ürünün bileşimi, birim fiyatı, üretimi ve son kullanma tarihi ile besleyici değeri gibi birçok bilgiler tüketicilerin sağlıklı ve doğru seçimler yapabilmesi açısından önemlidir. Tüketiciyi bilgilendirme işlevinin yerine getirilmesi ve bu tür etiketleme bilgilerinin uygulanması firmalar açısından da önemlidir. Çünkü firma, tüketicinin etiketleme bilgilerinin istekleri doğrultusunda ürünü piyasaya sürdüğü zaman ürünlerinin daha fazla satılmasını sağlayacaktır (Özgen, 2004).

Besinlerin bilinçli ve gereksinime uygun olarak tüketilmesinde satın alma davranış biçimleri büyük önem taşır. Bu davranışın sistemli ve düzenli bir şekilde yürütülmesiyle besin öğelerinin gerekli miktarda, ne az ne fazla, tüketilmesi mümkün olabilir. Tüketicilerin bu satın alma davranışlarını kolaylaştırmak ve besin tercihlerini doğru olarak yapabilmeleri için etiketlemenin yararı büyüktür ve bazı bilgilerin sunulması zorunlu tutulmuştur. Etiketdeki bilgilerin her kesimdeki tüketiciye hitap etmesi için basitleştirilmiş besin bilgileri içermesi gerekir (Glanz, Mullis ve Snyder, 1989: 94).

Etiket, satın alma sırasında söz konusu bilgilerin tüketiciye anlaşılır ve pratik bir biçimde besinin üzerinde verilmesini sağlayan ambalaj üzerinde yer alan ve ürünü tanımlayan, değişik biçimlerde basılabilen çeşitli bilgilerdir.

Etikette yer verilen ürünün içindekileri, fiyatı, üretim ve son kullanma tarihi, menşei gibi bilgiler, tüketicilerin sağlıklı ve uygun besin seçimlerini yapabilmesi açısından, büyük öneme sahiptir (Aksulu, 1996: 57; Kavas ve Kınık, 2000). Ayrıca bazı besinlerde besin değeri veya beslenme etiketi de denilen etiketler ürünlerin içeriği yanında sağlıklı bir beslenme için gerekli olan bilgileri de vermektedir (Ünusan, 1995: 83). Beslenme etiketleri ambalajlanmış besinlerin laboratuvar analizi ile saptanmış besin öğelerinin (protein, yağ, vitamin, mineral v.b.) miktarı ve tüketicinin günlük alması gereken besin öğelerinin ne kadarını karşıladığının yüzde olarak belirtildiği etiketleme çeşididir (Özgen, 2004). Beslenme etiketlerinde, etiket üzerindeki besin değeri bilgileri düzenlenirken genel olarak o

ürünün, önce toplam ve bir porsiyonluk miktarları daha sonra ayrıntılı besin ögesi bilgileri verilmektedir (Whitney, Hamilton ve Rolfes, 2002: 35).

Etiketleme, tüketicilerin dikkatini çekmenin yanında, tüketicilerin kolaylıkla ve süratle karar vermelerini sağlayacak bilgileri de içermelidir. Etiketle yer alan bilgi ve işaretlerden bazıları satışı desteklemek, bazıları ise bilgi vermek amacıyla taşınmalıdır (Kavas ve Kınık, 2000).

Günümüzde tüketicilerin besinlerin besleyicilik özellikleri hakkında bilgileri olsa bile işlenmiş, paketlenmiş, kompleks ve yeni besinlerin besin değerlerini bilmedikleri görülmektedir. Bu nedenle satın alma sırasında ürüne ilişkin bilgilerin anlaşılır ve pratik bir biçimde besin etiketi ve beslenme etiketi üzerinde verilmesi gerekmektedir (Özgen, 2004).

Gelişmiş batı ülkelerinde örneğin ABD’de: “Beslenme Etiketleri ve Eğitim Faaliyetleri” (Nutritional Labeling and Education Act NLEA) beslenmeyle ilgili bilgilerin besin etiketlerinde nasıl bulundurulacağı konusunda önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu faaliyetlerde tüketicilere sağlıklı beslenme alışkanlıklarını sürdürmelerine yardım edecek, bilinçli besin seçimleri yapmalarını sağlayacak beslenmeyle ilgili bilgiler verilmekte tutarlı, anlaşılır ve kullanılabilir bir besin etiketi tasarımı amaçlanmaktadır (Nayga ve Rodolfo, 2000:16).

Bu yasa yürürlüğe girmeden önce tüketicilerin beslenme konusundaki bilgilerini arttırmak ve beslenme alışkanlıklarını düzeltmek amacıyla çeşitli beslenme eğitimi programları yürütülmüş ve çeşitli etiket biçimleri kontrol edilmiştir. Besin etiketi bilgileri ambalajlanmış besinlerin etiketlerinden, süpermarketteki besinlere ilişkin beslenme eğitimi programlarından ve tüketicilerin satın alma noktasında, belirlenen besin bilgileri ile beslenme eğitimi programlarından sağlanmıştır. Sonuçta tüketicilerin besin konusundaki bilgileri, tutumları, besin alışverişleri ve besin seçimleri gibi davranışlarının sadece sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerinden değil eğitim programlarından da etkilendiği tespit edilmiştir (Obayashi, 2000: 2).

Gıda ve İlaç Yönetimi (Food and Drug Administration=FDA)’ ya göre, besin etiketlerinde sağlıkla ilgili yapılan düzenlemelerle kalp damar hastalıklarından, kanserden, yüksek tansiyondan, besinlerden dolayı oluşan allerjik etkilerden korunmada, kemik erimesinde ve şişmanlık gibi birçok hastalıkların oluşmasında azalmaların sağlanabileceği belirtilmektedir (Mermelstein, 1993: 82).

Besin etiketleri, tüketicilerin yeterli ve dengeli bir diyet oluşturmalarına, özel diyet uygulamalarına (diyabet gibi) ve satın almaları sırasında en besleyici besinleri seçmelerine yardımcı olmaktadır. Tüketiciler bunun için *besin etiketlerinde* yazılı olan; besinlerin enerji içeriklerinin enerjisiz, düşük, azaltılmış, light (enerjisi az) veya az gibi tanımlamalara dikkat etmeli, besinlerin vitamin, mineral veya posa içeriğince iyi kaynak veya yüksek olanı tercih edileceği şekilde besin etiketlerinde belirtilmelidir. Kalp sağlığı için suda eriyen posası yüksek besinleri, kanseri önlemek için de düşük ve az yağ tüketimi önerilmektedir. Besinlerin şekersiz veya şekeri azaltılmış olanlarının tüketilmesi tavsiye edilmelidir. Dış sağlığı için, şeker alkolü içeren ama şekeri olmayan besinlerin tüketimi özellikle çocuklara önerilmektedir. Besinlerin içindekiler listesinde ise şeker, sukroz, fruktoz, maltoz, laktoz, bal, şurup, mısır şurubu, yüksek fruktozlu mısır şurubu, melas veya meyve suyu konsantresi vb. besinlerin şeker içeriğinin yüksek olduğu belirtilmelidir. Besinlerin tuz ve sodyum içerikleri açısından tuzsuz veya az tuzlu olanlar, sodyumun kan basıncını yükseltmesi

nedeniyle düşük sodyumlu besin önerileri yazılmalıdır. Ayrıca alkolsüz ya da alkollü içeceklerden light içecekler tercih edilmelidir (Mahan, 1999: 345; Whitney, Hamilton ve Rolfes, 2002: 35).

Besin etiketleri tüketicilerin beslenme konusundaki eğitimine katkıda bulunmakta ve doğruyu bilmelerini sağlamaktadır (Robinson, Bowen ve Tinker 1986: 56; Whitney, Hamilton ve Rolfes, 2002: 35).

Besin sanayin de, besin ve beslenme etiketi kadar besinlerde ambalaj da önemlidir. Ambalaj besinin güvenliği ve hijyen için gereklidir. Besindeki bozulma etkenlerinin kontrol altına alınması için, besinler çeşitli ambalajlar içinde tüketiciye sunulur. Besin ambalajı yapmak üzere cam, metal, plastik, selüloz lifleri (karışık/ katkı) malzemeler kullanılır. Ancak, besin ambalaj malzemesinin; hijyenik olması, besin ve çevre atmosferiyle etkileşime girmemesi, toksik olmaması ve insan sağlığına zarar vermemesi istenir. Ambalaj, işlenmemiş taze ürünleri taze halde, işlenmiş ürünleri ise işlem sonrası özelliklerini koruyarak istenilen kalitede tüketiciye ulaştırmayı sağlamaktadır (Gül, Güngör ve Günay, 1999: 123; Üçüncü, 2000: 6).

Gerek üretici gerekse tüketici açısından büyük önem taşıyan etiket bilgilerine ilişkin eğitim çalışmalarına yön verme düşüncesiyle Ankara'da süpermarketlerden alışveriş yapan tüketicilerin besin etiketi tercihlerini belirlemek, tercihlerini cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre karşılaştırmak amacıyla bu araştırma planlanıp yürütülmüştür.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Ankara merkez ilçelerde yaşayan tüketicilerden süpermarketlerden alışveriş yapan toplam 300 (168 kadın, 132 erkek) tüketici üzerinde, tüketicilerin besin etiketi tercihlerini belirlemek, besin etiketi tercihlerini cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre karşılaştırmak amacıyla planlanmıştır. Veriler karşılıklı görüşme yoluyla toplanmıştır. Cinsiyet ve eğitim (üniversite eğitimi alan ve almayan (sadece lise mezunları) şeklinde gruplandırılmıştır) düzeyi değişkenlerine göre, ürünün kullanım talimatı, üretim tarihi, son kullanma tarihi, besin öğeleri miktarı, besin öğelerinin günlük gereksiniminin ne kadarını karşıladığı, zararlı olabilecek maddelerin miktarları ve zararlı olabilecek maddelerin üretimde kullanımına müsaade edilen miktarlarına ilişkin tüketici değerlendirmeleri kesinlikle bulunmalı (5), bulunmalı (4), fark etmez (3), bulunması gerekmez (2) ve kesinlikle bulunmamalı (1) şeklinde puanlanarak ortalamaları alınmış ve arasındaki farklar t testiyle değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma, Ankara'da yaşayan, süpermarketlerden alışveriş yapan tüketicilerin besin etiketi tercihlerini belirlemek ve tercihlerini cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre karşılaştırmak amacıyla planlanmış olup bu çalışmadan elde edilen bulgular tablolandırılmıştır (Çizelge 1-3).

Çizelge 1. Tüketicilerin Besin Etiketlerinde En Çok Bulunmasını İstedikleri Bilgilerin Dağılımları ve Puan Ortalamaları

Bilgiler	Kesinlikle Bulunmalı	Bulunmalı	Fark Etmez	Bulunması Gerekmez	Kesinlikle Bulunmamalı	Toplam n %	Ortalama puanlar	
	n %	n %	n %	n %	n %		\bar{X}	SS
Ürünün kullanım şekli	193 64.3	77 25.7	24 8.0	4 1.3	2 0.7	300 100.0	4.51	.756
Üretim tarihi	256 85.3	42 14.0	2 0.7	- -	- -	300 100.0	4.83	.468
Son kullanım tarihi	262 87.3	34 11.3	2 0.7	2 0.7	- -	300 100.0	4.90	.671
Besin öğeleri miktarı	136 45.3	101 33.7	57 19.0	6 2.0	- -	300 100.0	4.22	.822
Besin öğelerinin günlük gereksinimini ne kadar karşıladığı	73 24.3	109 36.3	101 33.7	13 4.3	4 1.3	300 100.0	3.78	.909
Zararlı olabilecek maddelerin miktarı	145 48.3	115 38.3	26 8.7	10 3.3	4 1.3	300 100.0	4.29	.861
Zararlı olabilecek maddelerin üretiminde müsaade edilen kullanım miktarları	127 42.3	119 39.7	34 11.3	16 5.3	4 1.3	300 100.0	4.16	.919

(1) Kesinlikle bulunmamalı (2) Bulunması gerekmez (3) Fark etmez (4) Bulunmalı
(5) Kesinlikle bulunmalı

Besin etiketlerinde en çok bulunmasını istedikleri bilgilerin dağılımları incelendiğinde, tüketicilerin % 87.3'ü son kullanma tarihi, % 85.3'ü üretim tarihi, % 64.3'ü ürünün kullanım şekli, % 48.3'ü zararlı olabilecek maddelerin miktarı bilgilerini "kesinlikle bulunmalı" şeklinde belirtmiştir. Tüketicilerin % 39.7'sinin zararlı olabilecek maddelerin üretiminde müsaade edilen kullanım miktarları, % 38.3'ünün zararlı olabilecek maddelerin miktarı, % 25.7'sinin ürünün kullanım şekli, % 11.3'ü son kullanma tarihi bilgilerini

“bulunmalı” şeklinde belirttiği tespit edilmiştir. Tüketicilerin % 33.7’si besin öğelerinin günlük gereksinimini ne kadar karşıladığı, % 0.7’si ise üretim ve son kullanma tarihi bilgilerinin bulunmasına ilişkin değerlendirmeleri “fark etmez” şeklinde ifade edilmiştir. Tüketicilerin % 5.3’ü zararlı olabilecek maddelerin üretiminde müsaade edilen kullanım miktarları, % 4.3’ü besin öğelerinin günlük gereksinimini ne kadar karşıladığı bilgisini “bulunması gerekmez” şeklinde değerlendirdiği saptanmıştır. Tüketicilerin % 0.7’si ürünün kullanım şekli bilgisini “kesinlikle bulunmamalı” olarak belirtmiştir(Çizelge 1).

Sağlam, Gümüş ve Dokcan (1999:40) yaptıkları çalışmada, tüketicilerin % 92.0’nin ambalaj üzerinde sağlığa yararlı olması yazısına dikkat ettikleri tespit edilmiştir. Özgen (2004) tarafından Ankara’da ki üniversitelerde çalışan öğretim üyeleri ve idari personelin besin etiketi okuma alışkanlıkları, beslenme etiketi ve ambalaj tercihleri ile ilişkileri üzerine yaptığı araştırmada, ambalaj üzerine etiket bilgilerinin yazılmasını isteyip istememe durumlarında, 15 etiket bilgisinin (fiyat, içindekiler, net miktarı, üretim tarihi, son kullanma tarihi, raf ömrü, sağlık bilgisi, kullanım şekli, ülke orijini, katkı maddelerinin adı, katkı maddelerinin miktarı, besin değerleri, saklama koşulları, marka, kalite derecelendirme vb.) yazılmasını isteme oranlarının % 91.0’i ile % 99.0 arasında değiştiğini belirtmiştir. Sloan (2003:30)’ın yaptığı çalışmada, besin etiketi okuma alışkanlığı olan tüketicilerden her onundan dokuzunun en çok üretim ve son kullanma tarihini okudukları ifade edilmiştir. Bu tüketicilerin % 68.0’inin koruyucu ve katkı maddelerini içerip içermediği, % 34.0’ünün besin öğeleri miktarları bilgilerini okudukları ve % 22.0’si besin seçimlerini besin piramidi bilgilerine göre yaptıkları tespit edilmiştir. Özgen (2004)’in yaptığı çalışmada, tüketicilerin % 76.9’u üretim tarihi, % 78.4’ü son kullanma tarihi ve % 49.4’ü de raf ömrünü her zaman okuduklarını belirtmiştir. Ancak tüketicilerin % 72.7’si ise besin değerleri bilgisini bazen okuduklarını ifade etmiştir.

Çizelge 2. Cinsiyet Değişkeni Açısından Tüketicilerin Besin Etiketlerinde Bulunmasını İstedikleri Bilgilerin Karşılaştırılmasına Yönelik t- Testi Sonuçları

ETİKET BİLGİLERİ	CİNSİYET	N	\bar{x}	SS	t	p
Ürünün kullanım şekli	Kadın	168	4.50	.83	- 0.430	.081
	Erkek	132	4.53	.64		
Üretim tarihi	Kadın	168	4.80	.54	-.993	.045 *
	Erkek	132	4.86	.34		
Son kullanım tarihi	Kadın	168	4.92	0.84	.657	.441
	Erkek	132	4.87	.33		

Çizelge 2'nin Devamı

Besin öğeleri miktarı	Kadın	168	4.23	.81	.209	.662
	Erkek	132	4.21	.82		
Besin öğelerinin günlük gereksinimini ne kadar karşıladığı	Kadın	168	3.81	.89	.761	.079
	Erkek	132	3.73	.93		
Zararlı olabilecek maddelerin miktarı	Kadın	168	4.29	.84	.038	.447
	Erkek	132	4.28	.88		
Zararlı olabilecek maddelerin üretiminde müsaade edilen kullanım miktarları	Kadın	168	4.23	.79	1.592	.001*
	Erkek	132	4.06	1.04		

(1) Kesinlikle bulunmamalı (2) Bulunması gerekmez (3) Fark etmez (4) Bulunmalı (5) Kesinlikle bulunmalı

Cinsiyete göre tüketicilerin bulunmasını istedikleri etiket bilgilerine ilişkin aritmetik ortalamalar arasındaki farklılıklar incelendiğinde “üretim tarihini” kadınların $\bar{x}=4.80$ 'i, erkeklere göre $\bar{x}=4.86$ 'sı daha az önemserken, “zararlı olabilecek maddelerin üretiminde müsaade edilen kullanım miktarları” kadınların $\bar{x}=4.23$ 'ü daha çok, erkeklerin ise $\bar{x}=4.06$ 'sı daha az önemsedikleri bulunmuştur. Ancak bu farklar istatistiksel açıdan önemli bulunurken ($p < 0.05$), diğer etiket bilgileri açısından önemsiz bulunmuştur ($p > 0.05$). Sonuçlar erkeklerin ortalama puanlarının kadınlardan daha yüksek bazen de besin etiketi bilgisinin türüne göre kadınların erkeklere göre ortalama puanlarının yüksek olduğu görülmektedir (Çizelge 2).

Yapılan çalışmaya göre, kadınların % 65.0'i, erkeklerin % 51.0'i besin etiketleri üzerindeki besin öğesi değerlerini daha çok incelerken, başka araştırmalarda ise bu durumun tersi olduğu belirtilmiştir (Jacqueline ve Donald, 1995:108).

Rodolfo ve Nayga (2000: 30) tarafından yapılan çalışmada, erkeklerin kadınlardan daha az besin etiketleri bilgilerini okuduğunu, erkeklerin kadınlara göre besin ve sağlık konularına daha az özen gösterdikleri belirtilmiştir.

Tablo 3. Eğitim Düzeyi Değişkeni Açısından Tüketicilerin Besin Etiketlerinde Bulunmasını İstedikleri Bilgilerin Karşılaştırılmasına Yönelik t-Testi Sonuçları

ETİKET BİLGİLERİ	EĞİTİM DURUMU	N	\bar{X}	SS	t	p
Ürünün kullanım şekli	Ünv. Eğt. Alan	147	4.54	.76	.618	.801
	Ünv. Eğt. Almayan	153	4.49	.75		
Üretim tarihi	Ünv. Eğt. Alan	147	4.86	.44	1.109	.055 *
	Ünv. Eğt. Almayan	153	4.80	.48		
Son kullanım tarihi	Ünv. Eğt. Alan	147	4.92	.66	.635	.303
	Ünv. Eğt. Almayan	153	4.87	.68		
Besin öğeleri miktarı	Ünv. Eğt. Alan	147	4.29	.83	1.573	.244
	Ünv. Eğt. Almayan	153	4.15	.80		
Besin öğelerinin günlük gereksinimini ne kadar karşıladığı	Ünv. Eğt. Alan	147	3.82	.95	.932	.178
	Ünv. Eğt. Almayan	153	3.73	.86		
Zararlı olabilecek maddelerin miktarı	Ünv. Eğt. Alan	147	4.35	.89	1.258	.428
	Ünv. Eğt. Almayan	153	4.22	.82		
Zararlı olabilecek maddelerin üretiminde müsaade edilen kullanım miktarları	Ünv. Eğt. Alan	147	4.22	.97	1.129	.090
	Ünv. Eğt. Almayan	153	4.10	.85		

(1) Kesinlikle bulunmalı (2) Bulunması gerekmez (3) Fark etmez (4) Bulunmalı (5) Kesinlikle bulunmalı

Çizelge 3'te de görüldüğü gibi eğitim düzeyi değişkeni açısından tüketicilerin besin etiketlerinde bulunmasını istedikleri bilgilere ilişkin görüşleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Ancak bu fark sadece "üretim tarihi" açısından üniversite eğitimi alanlar da \bar{X} =4.86 ve üniversite eğitimi almayanlar da \bar{X} =4.80'dir. Üniversite eğitimi alanların üniversite eğitimi almayanlara göre besin etiket bilgilerinden besin öğeleri miktarına daha fazla özen gösterdikleri söylenebilir.

Bredbenner, Lisa ve Laurie (2000: 322)'in yaptıkları çalışmada, eğitim düzeyi yüksek tüketicilerin % 80.0'inin besin alışverişlerinde besin etiketlerini okuduklarını belirtirken, eğitim düzeyi düşük tüketicilerin ise etiket bilgilerini az okuduklarını ifade etmişlerdir.

Rodolfo ve Nayga (2000: 30) yaptıkları çalışmada, eğitim düzeyi yüksek tüketicilerin besin etiketlerini okumasının besin seçiminde kolaylık sağlamadığını tespit etmişlerdir. Ancak bu çalışma diğer çalışmalara benzerlik göstermemektedir. Eğitim düzeyi yüksek tüketicilerin besin etiketi bilgilerini bildikleri için tekrar tekrar okumaya gerek duymadıkları söylenebilir.

Arlı ve Özgen (2007: 49) tarafından yapılan başka bir çalışmada ise, tüketicilerin yaklaşık % 77'sinin *üretim ve son kullanma tarihinin kolay bulunmamasından* şikayet ettiği ve bu sorunun birinci sırada yer aldığı, % 58'inin *etiket bilgilerinin silik olmasından* şikayet ettiği bu sorunun ikinci sırada yer aldığı, yaklaşık % 48'inin ise *fiyatının olmamasından* şikayet ettiği ve bunun üçüncü sıradaki sorun olduğu bulunmuştur. Tüketicilerin etiket bilgileri içerisinde en fazla dikkat ettikleri bilgiler, genellikle üretim, son kullanma tarihi ve fiyat olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ürünlerin üzerinde üretim ve son kullanma tarihlerinin belirli bir bölgede standart bir şekilde yer almaması, bu bilgileri tüketicilerin hızlı bir şekilde bulabilmesini engellediği söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Ankara'da yaşayan süpermarketlerden alışveriş yapan tüketicilerin besin etiketi tercihlerini belirlemek, tercihlerini cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre karşılaştırmak amacıyla toplam 300 (168 kadın, 132 erkek) tüketici üzerinde yürütülmüştür.

Tüketicilerin % 87.3'ünün son kullanma tarihi, % 64.3'ünün ürünün kullanım tarihi, % 48.3'ünün zararlı olabilecek maddelerin miktarı bilgilerini besin etiketlemede "kesinlikle bulunmalı" şeklinde belirtmiştir. Tüketicilerin % 39.7'sinin zararlı olabilecek maddelerin üretiminde müsaade edilen kullanım miktarları, % 11.3'ünün son kullanma tarihi bilgilerini "bulunmalı" şeklinde belirttiği tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi değişkeni açısından tüketicilerin besin etiketlerinde bulunmasını istedikleri bilgilerin karşılaştırmasına ilişkin görüşleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Sadece "üretim tarihi" açısından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Cinsiyete göre incelendiğinde, "üretim tarihi" bilgisini erkeklerin kadınlara göre daha fazla önemseydiği, "zararlı olabilecek maddelerin üretiminde müsaade edilen kullanım miktarları" bilgisinde ise kadınların erkeklere göre daha çok önemseydiği bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunurken ($p<0.05$), diğer etiket bilgilerinde cinsiyet değişkeni açısından fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Eğitim düzeyi değişkeni açısından ise sadece üniversite eğitimi alanların "üretim tarihi" bilgisini, üniversite eğitimi almayanlara göre daha çok önemseydikleri bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı tespit edilirken ($p<0.05$), diğer besin etiketi bilgilerinin üniversite eğitimi alanlar ve almayanlar arasında ise gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerinin tüketicilerin besin etiketi tercihleri üzerinde çok fazla etkili olmadığı söylenebilir.

Üretici ve Tüketici Açısından Besin etiketleri konusunda şu şekilde öneriler belirtilebilir

Bilinçli tüketim alışkanlığı kazanılmalı, besin etiketi okuma bir zaman kaybı ya da yarasız bir davranış olarak görülmemeli, alışkanlık haline getirilmeli,

Gıda maddelerinde bulunan etiket bilgileri tüketicinin anlayabileceği sadelikte ve dikkat çekecek büyüklükte yazılmalı,

Tüketici etiket bilgilerini rahat okuyabilmesi için marketlerde BÜYÜTEÇ buldurulmalı,

Besin etiketinde geleneksel ya da zorunluluklardan daha fazla tüketicinin yararına olabilecek anlaşılır ve detaylı bilgiler verilmeli,

Kullanım süresi bitmek üzere olan ürünlerde belirli aralıklarla indirimler yapılarak tüketicilerin görebileceği ya da duyabileceği şekilde reklam tabelalarında vb. yerlerde belirtilmeli,

Üretici firmalar belirli periyotlarda ürünlerin kontrol edildiğine dair işaretleme geliştirmeli, Bu araştırma beslenme eğitiminin ve bu eğitimle tüketicilerin etiket okuma bilgilerinin artırılmasına yarar sağlayabilir.

Belirtilen bu öneriler doğrultusunda cinsiyet ve eğitim düzeyi farkı önemsenmeden eğitim programlarının geliştirilmesi amacıyla çeşitli araştırmaların planlanıp yürütülmesinin önemli olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Aksulu, İ. (1996). Ambalajlı Gıda Ürünlerinde Etiketin Önemi ve Tüketici Duyarlılığı. *Pazarlama Dünyası Dergisi*. (57), 45.
- Arlı, M., Özgen, L.(2007). “Consumer’s Preference of the Shape of Nutrition Labels On Foods and Negative Outcomes They Face”. 2nd International Congress On Food And Nutrition, 24-26 October 2007, Tübitak Mam, İstanbul, Turkey: 49.
- Bredbenner- Bred, C., Lisa A., Laurie, K. (2000). The Nutrition Label Knowledge And Usage Behaviours Of Women İn The Us. *British Nutrition Foundation Nutrition Bulletin*. 25, 315-322.
- Glanz, K., Mullis, R., Snyder A. (1989). Point Of Choice Nutrition Information, Fedaral Regulations and Consumer Health Education: A Critical View. *Journal of Nutrition Education*. 21 (2), 95-99.
- Gül, H., Güngör, G., Günay, Ö.(1999). Tüketicilerin Gıda Ambalajlarının Seçiminde Bilgi, Tutum Ve Davranışları. *Halk Sağlığı. Sendrom*. Ekim, 122-125.
- Ünüsün, Ç. (1995). Etiketlemenin ve Beslenme Bilgi Panellerinin Gıda İşletmeleri İle Tüketiciler Açısından Önemi. *Standart. Mart*. (399), 81-85.
- Üçüncü, M. (2000). *Gıdaların Ambalajlanması: Ambalaj Ve Ambalajdan Beklentiler*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 4-11.
- Obayashi, S.(2000). *Reliability And Validity Of Survey Questions On Food Label Use Nutrition Knowledge And Attitudes Of Us Adult: Diet And Health Knowledge Survey (Dhks) 1994-1995*. America: Cambridge University Food And Human Department (Master Of Thesis).
- Kavas, G. Ve Kınık,Ö. (2000). Gıdaların Etiketlenmesi Ve Etiket Standartlarına Uygunluğunun İncelenmesi. *Gıda-Ekim*, 25.
- Mermelstein, N. (1993). A New Era İn Food Labeling. *Food Technology*. February, 81-99.

- Mahan, K. (1999). Food Label Terminology: Krause's Food Nutrition. *Diet Therapy*. Washington, 345.
- Nayga, J., Rodolfo, M. (2000). Nutrition Knowledge, Gender, And Food Label Use. *Journal Of Consumer Affairs* (34) 16, 97.
- Robinson, G., Bowen, D., Tinker, L. F. (1986). Normal And Therapeutic Nutrition, New York: Macmillan Publishing Company, 56-57.
- Rodolfo, M., Nayga, J.R. (2000). Toward An Understanding of Consumers Perceptions of Food Label. *International Food And Agribusiness Management Review*. 2 (1), 29-45.
- Sağlam, F., Gümüş, A., Dokcan, B. (1999). Tüketicilerin Besin Satın Alımına İlişkin Bilgi Tutum ve Davranışları. *Beslenme ve Diyet Dergisi*. 28 (1), 39-46.
- Sloan, A. E. (2003). What Consumers Want And Dont Want –On Food And Beverage Labels. *Food Technology*. 57 (11), 26-34.
- Jacqueline, L, T., Donald, A. (1995). Consumer Preferences For Safe Handling Labels On Meat And Poultry. *Journal of Consumer Affairs*, Summer. (29) 1, 108.
- Özgen, L.(2004). *Tüketicilerin Besin Etiketini Okuma Alışkanlıkları, Beslenme Etiketini ve Ambalaj Tercihleri İle İlişkili Faktörler*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi).
- Whitney, E. N., Hamilton, E.M.N., Rolfes, S, R.(2002). Understanding Nutrition. New York: West Publishing Company, 35- 36.